

Генерал-мајор **ДУШАН ПЕКИЋ**

ВАЗДУШНИ ДЕСАНТИ — МОГУЋНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВА

Развој савремених техничких борбених средстава уопште, а посебно ваздухопловних, створио је и много веће могућности за вертикалан маневар (маневар трећом димензијом) у рату. Због тога би се, посматрајући једнострано та техничка достигнућа, могло доћи до закључка да ће ваздушнодесантне трупе у евентуалном рату имати неограничене могућности и одлучујућу улогу. Неки војни експерти чак им проричу велику будућност.¹⁾ Говори се не само о новом роду већ и о новом виду војске.

Али, ако се развој савремене ратне технике и нових оружја детаљније и свестраније анализира, онда се може доћи и до супротног закључка о перспективи ваздушних десаната. Зато оправдано постоје и таква мишљења да је њихова перспектива слаба, а могућности доста ограничене.²⁾

Што се може рећи о тим дијаметрално супротним мишљењима? Можда је најправилније рећи да су и једни и други у праву, тј. да је то релативна ствар. У једном случају ваздушни десанти могу бити заиста ефикасни и имати велику улогу, док у другом могу бити потпуно неефикасни. Ево шта о томе каже историја.

Идеја о примени падобранских јединица позади непријатељског фронта родила се још у I светском рату, али због недостатка техничке базе тада није била реализована. У локалним ратовима између I и II светског рата такође није дошло до употребе ваздушнодесантних трупа, већ само до пребацивања ваздушним путем људства и материјала (у Шпанском грађанском рату, у рату Италије против Етиопије и др.). Почетком II светског рата Немци су први применили ваздушнодесантне операције. У првој фази рата они су успешно извели неколико ваздушнодесантних операција (у Аустрији, у Норвешкој, у Белгији и Холандији и, најзад, у Грчкој). У свим тим операцијама, изузевши оне на грчка острва, постигнути су значајни резултати са малим губицима. Такви резултати су разумљиви када се има у виду то да су ваздушнодесантне операције претстављале новину у ратној пракси, да је постигнуто скоро потпуно изненађење,

¹⁾ Robert V. Rigg, *Army*, САД, септембар 1957 год.; К. Ружерон „Будући рат“, стр. 218 и 222; Ф. Микше „Ваздушно десантне трупе“, стр. 64.

²⁾ *Wehrkunde*, мај 1955 год.

као и то да је Хитлерова „проширена стратегија“³⁾ такође много допринела њиховом успеху. Али, већ априла и маја 1941 године немачка ваздушнодесантна операција у Грчкој једва да се оправдала. Само на Криту Немци су од употребљених 30.000 људи имали 15.000 мртвих и рањених. То је била Пирова победа. Разлог неуспеху је то што су се Британци почели користити искуством из борби против ваздушних десаната, што је постојала макар и слаба ПДО, као и то да ваздушним десантом више није постигнуто потпуно изненађење. После тога, Немци више нису поновили ваздушнодесантне операције све до Дрвара у Југославији (не рачунајући оне у одбранбеним биткама), где су такође неславно завршили.

У задњој фази II светског рата Англо-Американци су такође извршили неколико успешних ваздушнодесантних операција (у Нормандији, при форсирању Рајне, на Филипинима и др.), али имали су и неуспех (Холандија, делимично и Сицилија). Тако је, на пример, 1. британска ваздушнодесантна дивизија претрпела код Арнхема преко 75 % губитака.

Укупно од 40 планираних ваздушнодесантних операција у току целог II светског рата извршено је свега 20.⁴⁾

Какве закључке можемо извући из тих операција?

— Ваздушнодесантне операције су, углавном, извршене од стране Немаца у првој фази, а од стране Савезника у задњој фази рата. Време њиховог извођења код обе стране поклапа се са временом скоро апсолутне ваздушне надмоћности дотичне стране.

— Ваздушнодесантне операције примењиване су скоро у свим случајевима у садејству са нападним операцијама на копну и поморским десантом против слабијег или дезорганизованог браниоца. Противдесантна одбрана била је слаба или неорганизована. Тамо где је ова одбрана иоле била јача, ваздушнодесантне операције доживеле су неуспех. А у фазама рата и на фронтонима када и где је бранилац био јачи и организованији (већег борбеног морала), до вд операција није ни долазило. Пример: Источни фронт.

— Губици ваздушнодесантних јединица кретали су се од 10 — 80% у људству и од 30—60% у транспортним авионима — једрилицама.

— Ваздушнодесантним јединицама по извршеном спуштању било је потребно и по неколико часова да се прикупе и среде за борбу.

— Примена ваздушних десаната захтевала је повољне услове земљишта и повољне метео-услове.

— Ваздушнодесантна дивизија по извршеном спуштању била је за све време у инфериорном положају у односу на пешадиску, а

³⁾ Економска и политичка пенетрација, — стварање пете колоне и према војног слома пре оружаног напада, — а затим напад на већ унапред изабрану жртву.

⁴⁾ Ф. Микше, Ваздушнодесантне трупе, стр. 3.

поготово у односу на оклопну дивизију, које су је нападале. Инфериорност је била условљена тиме што је ваздушнодесантна дивизија имала слабију ватрену моћ и покретљивост од копнене дивизије. А када је напад на њу уследио у критичној фази, тј. пре прикупљања, та инфериорност се још више испољавала.

— Улога ваздушних десаната у рату, у целини, била је ипак незнатна. Њихова појава на овом или оном фронту у било којој фази рата није значила прекретницу нити је изазивала озбиљније последице. Но, ипак, њихова изненадна и масовна примена у Норвешкој и Холандији 1940 год. дала је знатне предности агресору.

Какве поуке можемо извући за будућност?

— Савремена техничка средства и њихов даљи развој омогућавају, у одређеним — повољним условима, масовну примену и значајнију улогу ваздушних десаната него у прошлости. Ти повољни услови су: апсолутна супериорност у нуклеарним оружјима, апсолутна превласт у ваздуху, поседовање авиона велике носивости и великог долета и располагање многобројним оклопним јединицама које би садејствовале ваздушном десанту. Али, апсолутна супериорност у сваком од поменутих чинилаца никад се не може остварити било против које цивилизоване земље (јер она има и савезнике), а поготово не за све време рата.

— Савремено наоружање и техничка средства на другој страни могу знатно смањити улогу ваздушних десаната и учинити бесмисленим ваздушнодесантне операције већих размера. Замислите ваздушнодесантну дивизију по спуштању, или у току спуштања, у печуркама нуклеарних пројектила. И пројектили већег домета пуњени класичним експлозивом могу озбиљно угрозити ваздушнодесантне операције. Помоћу савремених електронских уређаја могу се на више хиљада километара удаљености открити кретања ваздушних десаната и благовремено пресрести вођеним ракетама. Зато, без превласти у ваздуху (макар и локалне) значајнији ваздушни десанти нису изводљиви или су унапред осуђени на пораз. А појам превласти у ваздуху у данашње време је толико релативан као никада досад.

— До масовније примене ваздушних десаната опет може доћи само у првој и задњој фази рата, када је најизразитија разлика у односу снага у ваздуху. Агресор ће нарочито тежити да у самом почетку рата (или можда чак и који дан пре почетка — „у мирно доба“), бацањем ваздушних десаната, омете концентрацију и развој браниоца и да му спречи поседање неких кључних положаја у пограничној зони. Он ће то тежити на правцима и дубинама који дају изгледа за брзо спајање десанта са главним снагама. Зато је потребно још у мирно доба имати у тим зонама способне и довољно јаке брзопокретне јединице које ће бити у стању да нападачу онемогуће извршење његових замисли. То, такође, намеће потребу постојања сталног система визуелних осматрачница (поред радарских) у рејонима у којима се очекује да би непријатељ могао употребити ваздушни

десант. Јер, искуство Египта из октобра 1956 показало је да су саме радарске извиђачке станице недовољне.

— Појавом хеликоптера повећана је могућност за извођење тактичких ваздушних десаната и знатно компликована ПДО, пошто се такви десанти могу спустити на било коју тачку рејона или зоне одбране, независно од карактера земљишта.

— Потребно је организовати солидну ПДО читаве територије, како на територијалној, тако и на оперативно-тактичкој бази.

— Против земље и народа са високим моралом, а где су, поред тога, благовремено предузете организационе и друге мере против-десантне одбране, ваздушни десанти немају изгледа на већи успех, па чак и при постојању превласти у ваздуху. Јер, многобројни брзо-покретни одреди и наоружано становништво (народ) ће наћи могућности да униште било који ваздушни десант.

Но, поред свега изнетог, не значи да ће се савремени агресори одрећи тако привлачног средства агресије као што су ваздушни десанти. И свакако неће. Они ће настојати да и то савремено средство рата искористе до максимума, без обзира на могуће жртве. Они ће понекад свесно жртвовати поједине ваздушне десанте са циљем да та жртва омогући значајнији успех копнене војске (везивањем за себе јачих резерви непријатеља, онеспособљавањем важних индустријских инсталација, држањем или рушењем саобраћајних објеката и сл.). Нарочито је вероватна употреба ваздушних десаната против малих земаља које не поседују нуклеарно оружје и јако ваздухопловство, док је мања вероватноћа употребе против технички равноправног противника.

Највероватнији задаци и циљеви ваздушних десаната

Зависно од своје јачине, ваздушни десанти могу извршавати тактичке, оперативне и стратегијске задатке. Осим тога, они се могу употребљавати и за мале — ситне акције, као: диверзије, препаде и извиђање у позадини непријатеља.

Тактички ваздушни десант употребљаваће се: у циљу садејства са јединицама које врше пробој тактичке дубине одбране (I и II одбранбеног појаса), у циљу онемогућавања прилаза тактичких резерви, у циљу завршавања окружења непријатељских трупа на бојишту, у циљу заузимања противтенковских рејона и упоришта, у циљу нарушавања рада позадине и командовања итд. Објекти и рејони дејства тактичких ваздушних десаната могу бити артиљериски положаји, ватрени положаји атомских тактичких оружја, штабови и командна места, раскрснице путева, доминирајући висови на правцу прилаза резерви и пребацивања трупа непријатеља, прелази преко река, мостобрани при форсирању водених и орографских препрека, складишта муниције и погонског материјала, транспорти и вероватне искрцне станице.

Тактички ваздушни десанти од самог почетка дејствују у зони која је засићена непријатељским трупима. Њихов успех углавном ће зависти од правилног избора тренутка и рејона искрцавања, али још више од тога у којој је мери бранилац спреман у противдесантном смислу. Ако је бранилац добро организовао ПДО, тактички ваздушни десант неће дати веће резултате чак ни онда кад је нападач изабрао најповољније време и рејон за напад у тактичкој зони. Зато ће ови десанти, нарочито хеликоптерски, убудуће још тешње садејствовати оклопним јединицама и бити просто нека врста њиховог десанта. Само такав начин дејства, као и диверзантски, обећавају неке резултате тактичком ваздушном десанту.

Оперативни ваздушни десанти могу извршавати следеће задатке: садејство са јединицама које врше оперативни пробој с фронта (наступањем из позадине, или заузимањем и држањем положаја у позадини тактичке зоне одбране са циљем да спрече прилаз резерви и онемогуће повлачење с фронта); садејство са сувоzemним снагама, у првом реду са покретним јединицама, у завршавању окружења непријатеља; садејство са поморским десантима; заузимање аеродрома и других важних објеката у позадини непријатеља. Сем тога, они се могу бацити у циљу јачања и учвршћења партизанског покрета, како у офанзивној тако и у дефанзивној фази рата. Оперативно-ваздушни десанти у одбранбеној фази рата могу се употребити за појачање важних отсечених оперативних положаја како би се успорило или кочило напредовање непријатеља. А њихов успех зависи, углавном, од јачине и покретљивости оперативних резерви супротне стране.

Задачи стратегиског ваздушног десанта могу бити: дезорганизација мобилизације и концентрације непријатељских трупа у почетном периоду рата (на пример: немачки десант у Норвешкој и Холандији); заузимање крупних индустријских рејона или за рат важних сировинских база; стварање нових самосталних фронтова у унутрашњости непријатељске државе у циљу дејства најкраћим правцима ка индустријско-политичким центрима још неприпремљеним за одбрану; заузимање таквих рејона ратишта којима се нарушава општи систем одбране државе; заузимање мостобрана при искрцавању поморских десаната стратегиског значаја и заузимање путева могућег прилаза непријатељских резерви тим мостобранима (на пример: десант Англо-Американаца у Нормандији). Успех стратегиског ваздушног десанта зависи од ефикасности општег система ПДО противничке државе, а нарочито у обалским и пограничним зонама. Посебно се намеће потреба одбране аеродрома, како од стратегиског, тако и од оперативног ваздушног десанта. Потребно је нагласити и то да је уобичајено да се код свих категорија ваздушних десаната примењују и лажни десанти који имају за циљ да одуку ПДР и одузму им драгоцену време, што ће бранилац свакако морати имати у виду.

Дубина ваздушнодесантних операција

Дубина ваздушнодесантне операције, или дубина спуштања ваздушног десанта, у односу на линију фронта, зависи у првом реду од размере те операције (јачине ваздушнодесантне јединице), али, поред тога, и од низа других околности. У II светском рату основни елеменат при планирању дубине ваздушнодесантне операције било је време. Полазило се од тога колико времена дотична ваздушнодесантна јединица може издржати у борби против процењених резерви непријатеља у дубини, колико јој је времена потребно да се, пре но што буде десеткована и разбијена, споји са снагама које наступају с фронта. На основу појединих искустава дошло се и до неких норми о томе колико која ваздушнодесантна јединица може издржати у борби. Тако се сматра да ваздушнодесантна чета и батаљон могу издржати неколико часова, цук један дан, а дивизија неколико дана (3—5). Има и таквих мишљења да у савременим условима то време може бити знатно дуже.⁵⁾ Разумљиво, све те норме не треба буквално прихватати и придржавати их се у данашњим условима. Довољно је, наиме, детаљно проучити све ваздушнодесантне операције примењене у току II светског рата, па ће се доћи до закључка да је немогуће одредити неку временску или просторну норму за било коју ваздушнодесантну јединицу — која би важила за све прилике и услове — већ да ће то у сваком конкретном случају морати бити друкчије. Зар немамо примера у историји да се чета одржала пет дана (железничка станица Домбос у централној Норвешкој, априла 1940, а да пукови дивизије нису издржали ни један дан (Сицилија, Нормандија, Дрвар), као и таквих да су Немци избацивали своје ваздушнодесантне дивизије 200 км испред линије фронта у Холандији и Норвешкој, а да их на Источном фронту уопште нису употребили, јер су претпостављали да би сигурно биле уништене. Англо-Американци су употребљавали своје ваздушнодесантне дивизије на дубини од 5—90 км (у Нормандији и при форсирању Рајне 5—10 км, код Архема 90 км). Све, дакле, зависи од конкретних услова и околности. Тамо где се не рачуна на озбиљан отпор, где је спремност народа за борбу довољна и ПДО слаба, а агресор има још и потпуну превласт у ваздуху, ваздушнодесантна дивизија може се употребљавати на већој дубини, па и преко 200 км. Али, тамо где је читав народ спреман на одлучан отпор, где је солидно организована ПДО, где између линије фронта и рејона спуштања постоји оперативна или стратегиска препрека, где се може рачунати на садејство авијације и оклопних јединица за уништење десанта, разуме се, ваздушнодесантна дивизија неће моћи дуго издржати, те је, према томе, агресор неће ни употребљавати на дубини већој од 50 км. У противном, његов би поступак само ишао у прилог браниоцу.

⁵⁾ „Војно дело“, Ср. 12/1957 год., стр. 890.

Они који дозвољавају (предвиђају) веће могућности ваздушних десаната у савременим условима (већу дубину дејства и дуже одржавање у позадини непријатеља) образлажу то тиме што је порасла ватрена моћ ваздушнодесантних јединица, и што ће оне бити подржаване слободним и вођеним ракетама са атомском главом, као и другим савременим борбеним средствима. С друге стране, они неће да виде да је истовремено још више порасла ватрена моћ јединица копнене војске, као и то да је подршка тих јединица свим поменутих средствима много једноставнија. Они истичу и пораст брзине, носивости и долета транспортних авиона (Ц-124 — САД и ИЛ-18 — СССР носе око 200 људи и имају долет око 5.000 км), али се не осврћу и на велики пораст покретљивости копнене војске. Међутим, ако се објективно узму у обзир сви фактори, онда се ипак мора доћи до закључка да су предности на страни копнене војске.

О односу снага при уништењу ваздушног десанта

Уобичајено је схватање да је за уништење једног ваздушнодесантног (падобранског или једриличарског) батаљона потребно два до три пешадиска (тенковска) батаљона сувоземне војске, а за уништење ваздушнодесантног пука и дивизије такође два до три пута јаче снаге. То схватање се задржало још од времена када су ваздушнодесантне формације биле знатно супериорније како по аутоматском наоружању, тако и по обучености и квалитету људства, а нарочито због изненађења и слабе ПДО. Али данас више није такав случај. Ваздушнодесантне јединице не само да више нису супериорније у наоружању, јачини и обучености, већ су скоро у свему инфериорније од јединица сувоземне војске. И поред увођења тежег наоружања у формације ваздушнодесантних јединица ватрена моћ одговарајућих сувоземних формација опет је прогресивније расла и много је већа (ватрена моћ пд износи 58.000 кг челика у минути, оклопне 66.000, а вдд 46.000 кг). Осим тога, ваздушнодесантне јединице лишене су у савременим условима једног од најефикаснијих својих оруђа — изненађења.

Зато је схватање о апсолутној потреби неке велике надмоћности сувоземних јединица за уништење ваздушног десанта застарело и шаблонско. У неким случајевима чак и мање формације КоВ могу уништити веће ваздушнодесантне јединице. Зашто, например, ојачани тенковски батаљон не би могао, у повољним условима, и то за кратко време, уништити падобрански пук по коме је почео да дејствује још у току спуштања? Он то апсолутно може. Тамо где је ваздушнодесантна јединица бачена у непосредној близини ПДР и трпела губитке још за време спуштања, она неће бити у стању, уопште, да се среди (организује) за борбу и биће у далеко инфериорнијем положају од сувоземне јединице исте јачине или чак и слабије. Надмоћност нападача у ваздуху неће моћи увек отклонити ту инфериорност, пошто непосредни контакт ПДР и ваздушног десанта оне-

могућава ефикасно дејство авијације. Осим тога, понекад и мегеоролошки услови неће дозвољавати трајну подршку ваздушног десанта (случај код Арнхема). Да, може бити и обратно — да се ваздушни десант спусти под повољним условима и да се прикупи и организује за борбу пре но што буде нападнут. У том случају је оправдан захтев за јачим снагама за његово уништење, али ни то не значи да увек треба имати два до три пута јаче снаге за уништење неког ваздушног десанта. Савремена оклопна бригада може лако уништити падобрански пук, а ни једна ваздушнодесантна дивизија не може издржати ни један дан под ударима једне оклопне дивизије, разуме се, под условом да је интервенција оклопне дивизије благовремена. Јер, ваздушнодесантна дивизија макар колико била добро наоружана у ПТ смислу, у првим часовима после спуштања њена ПТО неће бити нарочито ефикасна (ограничене количине муниције, мања оштећења оружја и оруђа, некомплетност послуге због тога што је неки пао ближе други даље, а један проценат повређен, итд.). Осим тога, веће ваздушнодесантне јединице (дивизија) вероватно ће бити спуштене у рејоне проходне за тенкове, док хеликоптерски десант још увек (при садашњем нивоу те технике) не би дошао у обзир за веће дубине.

Код разматрања односа снага треба имати у виду и то да ће ваздушнодесантне јединице у савременим условима редовно имати губитке још у току пребацивања, изbacивања (атерирања) и прикупљања, јер је скоро немогуће претпоставити да ће остати непримећене, а аутоматски рачунари у стању су да одмах дају елементе било о маршрути кретања, било о рејону искрцавања. Разумљиво је да ће се тим елементима одмах користити најнефикаснија оруђа. То не значи да се применом ваздушних десаната баш никад неће моћи постићи изненађење у односу на рејон спуштања. Напротив, такво је изненађење могуће, пошто у једној земљи има много рејона погодних за спуштање савременог десанта. Тај моменат иде у прилог ваздушног десанта самим тим што знатно отежава распоред ПДР. Он уједно намеће потребу да ПДР увек буду моторизоване (брзопокретне).

И на крају треба у закључку рећи да ваздушнодесантне трупе ипак имају велике могућности, али да ће њихов успех зависити од припремљености и способности супротне стране да им противдејствује. Противдесантна одбрана мора бити организована и на територијалном и на оперативном принципу. Јединице свих степена у одбрани требају имати организовану ПДО, чак и оне које не формирају посебну противдесантну резерву. Само солидно организованом ПДО, уз спремност и оспособљеност читавог народа за борбу против ваздушних десаната и примену савремених средстава, може се ефикасно парализати њихово масовно дејство и учинити их неефикасним. То мишљење данас све више преовладава.